

University of Groningen

Ieder z'n eigen definitie van rechtsstaat

Nap, M.

Published in:
Nederlands Dagblad

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2010

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Nap, M. (2010). Ieder z'n eigen definitie van rechtsstaat. *Nederlands Dagblad*, 9-9.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Ieder z'n eigen definitie van de rechtsstaat

“Als engelen ons zouden regeren, dan zou er geen noodzaak zijn de overheidsmacht te beteugelen. Waar mensen over mensen regeren weten we, door schade en schande wijs geworden, dat er behoefte is aan allerlei beteugelingsmechanismen.” Zo luidt, vrij vertaald, een fameuze passage uit een geschrift van James Madison, één van de opstellers van de Amerikaanse Grondwet van 1787. De zin is overbekend, onder meer omdat ze zo treffend tot uitdrukking brengt wat bedoeld en beoogd wordt met de idee van de rechtsstaat. Hoe mooi Madisons geschriften ook zijn, ze hebben niet kunnen voorkomen dat er verdeeldheid ontstond over de preciezere invulling van wat de rechtsstaat behelst. Een illustratie daarvan biedt het vorige week in de kolommen van deze krant afgedrukte debat tussen ChristenUnie-leden Schuurman en Segers (ND 18 september) en de SGP'ers Holdijk en Schippers (ND 23 september). Schuurman en Segers geven aan dat zij, wanneer ze met het mes op de keel zouden moeten kiezen tussen D66 en de PVV, zouden opteren voor Pechtold en de zijnen omdat de rechtsstaat dan tenminste niet in geding is. Holdijk en Schippers werpen tegen dat verleden en heden uitwijzen dat de libertaire koers van D66 een reëel gevaar voor de rechtsstaat inhoudt. Van de PVV heeft de rechtsstaat, aldus de staatkundig gereformeerden, niet zoveel te duchten nu Wilders' verstrekkendste plannen door VVD en CDA bij voorbaat als onacceptabel afgewezen zijn. ChristenUnie-leden Keuning en De Groot (ND 22 september) hebben er nog op gewezen dat Wilders niet kan worden verweten een loopje te nemen met de rechtsstaat omdat hij voor zijn plannen niet buiten de wet wil treden maar die wet eerst wil aanpassen.

In deze discussie wordt de ene rechtsstaat tegen de andere uitgespeeld. Dat is op zich niet verwonderlijk, nu er geen algemeen aanvaarde scherp omlijnde definitie van de rechtsstaat kan worden gegeven. Wel is er brede consensus over welke elementen het concept van de rechtsstaat in ieder geval omvat. Doorgaans wordt er van uitgegaan dat in een rechtsstaat overheidsoptreden niet willekeurig is maar berust op de wet, dat de wet in beginsel voor alle onderdanen gelijkelijk geldt, dat overheidsmacht niet te zeer geconcentreerd is maar over verschillende ambten wordt verdeeld, dat tot die ambten een onafhankelijke rechter behoort en ten slotte dat burgers in hun verhouding met de staat worden beschermd door grondrechten die onverbrekkelijk samenhangen met hun mens-zijn. Elk van deze elementen (de één is ouder dan de ander) is herleidbaar tot de angst voor één en hetzelfde monster waartegen Madison ook al waarschuwde: de almachtige en willekeurig handelende staat. Hoewel al in de Reformatie duidelijke sporen zijn aan te treffen van wat we vandaag de rechtsstaatidee zouden noemen, is deze theorie van de begrensde overheid tot volle wasdom gekomen in de negentiende eeuw toen het stof van de Amerikaanse en Franse revolutie was neergedaald. Die revoluties illustreerden welke geest er uit de fles komt als vrijheid doorslaat in bandeloosheid. Allengs erkende men de noodzaak van beteugeling.

Rechtsstatelijke begrenzing van staatsmacht diende als de olie op de woelige baren van de democratie. Dat heeft voornamelijk uitwerking gevonden in procedures, die juist daarom ook zo belangrijk zijn. Voor een nog moeilijker te

bepalen deel heeft de rechtsstaat ook inhoudelijke kwaliteiten, waaronder de gelijkheid voor de wet. De notie van gelijkheid ziet op de erkenning dat ieder mens, als beelddrager Gods zo u wilt, omwille van zijn mens-zijn gelijke aanspraak op bescherming van lijf en goed geniet. Dat is wezenlijk anders dan de bij D66 en GroenLinks zo populaire gelijkheid die door de staat wordt afgedwongen (gelijkheid *door* de wet).

Holdijk en Schippers' voorstelling van de rechtsstaat treedt buiten deze algemeen erkende kaders. Ze doen het voorkomen alsof "rechtsstaat" en "christelijke grondslagen" uitwisselbare begrippen zijn en overschatten daarmee de normatieve inhoud van de rechtsstaatische idee. Die idee is geen adequate meetlat voor het beoordelen van een acceptatieplicht in het bijzonder onderwijs, het opheffen van vloekverboden of bieden van meer ruimte voor koopzondagen -wat er overigens ook van die plannen zijn.

Keuning en De Groot doen het tegenovergestelde: zij onderschatten de normatieve kracht van de rechtsstaat. Ze hebben natuurlijk gelijk als ze er op wijzen dat de constitutie in de rechtsstaat niet onveranderlijk is. Maar dat betekent niet dat onder voorbehoud van het volgen van de juiste procedures (waaronder het opzeggen van internationale verdragen die op gespannen voet staan met wat Wilders wil) alles geoorloofd is.

De gewezen CDA-onderhandelaar Klink zei het zo treffend: de dieptelaag van de motieven doet ertoe in de politiek. Een politieke beweging die, gesterkt door immer groeiende populariteitscijfers, jacht maakt op identiteitsbepalende zaken als een religieuze overtuiging kiest partij tegen de vrijheid. Dan doet het er niet zo heel veel meer toe of voor zulke plannen parlementaire meerderheden kunnen worden gevonden. Omwille van de rechtsstaat verdient zo'n beweging principiële oppositie.